

Latvijas Jauno zinātnieku apvienības viedoklis par Latvijas Zinātnes padomes eksperta tiesību piešķiršanas kritērijiem

Latvijas Zinātnes padomes (LZP) eksperta statusam un tā kritērijiem ir tieša ietekme uz jauno zinātnieku izaugsmi. Pirmkārt, LZP eksperta statuss vai atbilstoša kvalifikācija mēdz būt nepieciešama, lai būtu par promocijas darba vadītāju^{1,2} - pieredzējušu zinātnieku, kura vadībā tiek izstrādāts patstāvīgs oriģināls zinātnisks pētījums³. Otrkārt, LZP eksperta statuss ir nepieciešams vismaz daļai no promocijas padomes⁴ - institūcijas, kas lemj par doktora grāda piešķiršanu. Tātad, divi ļoti nozīmīgi etapi topošā zinātnieka dzīvē. Vadītājs ievada doktorantu patstāvīgas pētniecības vidē un norisē, rādot piemēru. Savukārt, promocijas padome novērtē kandidāta atbilstību doktora grādam - augstākajam izglītības kvalifikācijas līmenim. Nešaubīgi, Latvijai esot daļai no Eiropas un Pasaules pētniecības telpas, topošajam doktoram ir jāapliecina savas spējas ar augstas kvalitātes pētījumu, kas atbilst starptautiskiem zinātnes standartiem. Lai to novērtētu ekspertam ir jābūt aktīvam, starptautiski atzītam un virs nozares vidējā novērtētam speciālistam.

Protams, ka jautājums par brīdi, kurā zinātnieks kļūst par starptautiski atzītu ekspertu, nav vienkāršs un ietver nozaru specifiku. Taču tieši anonīmi recenzētas oriģinālas publikācijas žurnālos, kuri iekļauti starptautiskās datu bāzēs un to metrika, ir labākais atlases kritērijs. Starptautiskās datu bāzes kā Web of Science un Scopus katram žurnālam uzstāda kvalitātes prasības^{5,6}, no kurām būtiskākā ir 'peer-review'. Tipiski, katru rakstu šādos žurnālos vērtē divi vai vairāk anonīmi jomas eksperti, kas raksta publicēšanas gadījumā apliecina pētījuma kvalitāti un aktualitāti, kā arī izslēdz interešu konfliktu. Turklāt zinātnieka paveiktais nav ne plika graša vērts, ja to neizmanto citu cilvēku pētījumos. Šo labi raksturo citējamība un Hirša jeb h-indeks⁷, kurš arī parādīs eksperta starptautisko atpazīstamību. Tā kā zinātniskās publikācijas ir de facto kļuvušas par būtisku prasību dažādu zinātnisko projektu, stipendiju un balvu konkursos, šķiet loģiski tās izmantot arī eksperta prasībām.

Mūsaprāt, tieši šie divi indikatori - neseno publikāciju skaits un h-indeks - ir jāizmanto par eksperta kritērijiem, jo šo informāciju var viegli apkopot, un parametrus iespējams pielāgot zinātnes vides izmaiņām, nemainot principus. Turklāt, šādā veidā iespējams viegli pārliecināties arī par ārvalstu zinātnieku atbilstību kvalitātes prasībām, kas bieži nepieciešams, piesaistot ārvalstu recenzentus promocijas darbu izvērtēšanai.

¹ https://www.rtu.lv/writable/public_files/RTU_rtu_doktorantras_nolikums_konsolidts_ar_grozījumiem_26_09_2016.doc

² http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/dokumenti/noteikumi-un-kartibas/promocija-lu-2.doc

³ <https://likumi.lv/ta/id/124787-doktora-zinatniska-grada-pieskirsanas-promocijas-kartiba-un-kriteriji#p-197401>

⁴ <https://likumi.lv/ta/id/124787-doktora-zinatniska-grada-pieskirsanas-promocijas-kartiba-un-kriteriji#p-197406>

⁵ <http://wokinfo.com/essays/journal-selection-process/>

⁶ <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/content/content-policy-and-selection>

⁷ <http://www.pnas.org/content/102/46/16569>

Uzskatām, ka aktīvs un pieredzējis zinātnieks, kurš ir eksperta vārda cienīgs, spēs sagatavot vidēji vienu publikāciju gadā žurnālos, kas ir iekļauti Web of Science vai Scopus datu bāzēs, un kuru 'impact factor' ir virs nozares vidējā. Tas nozīmētu, ka pēdējo trīs gadu laikā vismaz seši anonīmi recenzenti ir atzinuši potenciālā eksperta rakstu par kvalitatīvu un aktuālu. Piemērota h-indeksa vērtība iesākumā būtu 3. Tas nozīmē, ka uz vismaz 3 potenciālā eksperta rakstiem ir atsaukušies vismaz 3 citi zinātnieki. Kombinējot šos kritērijus par ekspertiem varēs kļūt tikai tie zinātnieki, kas ir aktīvi pētniecībā un jau guvuši starptautisku novērtējumu, proti, tiešām eksperti. Citādi prasības jau izpilda tik tikko doktora grādu ieguvuši zinātnieki, kuri tad var pretendēt gan uz promocijas padomi, gan sākt nākamo doktoru sagatavošanu.

Kritēriju noteikšanai būtu jāizmanto tikai 2 minētās datubāzes, jo tās pieprasa žurnāliem publicēt starptautiski nozīmīgus un aktuālus rakstus (šāda kritērija, piemēram, nav ERIH PLUS datubāzei⁸). Un starptautiski atzīts zinātnieks spēs šo prasību izpildīt. Tāpat noteikumos jāatrunā, ka h-indeks tiek aprēķināts izmantojot tikai šīs divas datu bāzes. Formāli tādu iespējams atrast arī citās datu bāzēs, kā piemēram, Google Scholar⁹.

Sarunās par LZP ekspertu kritērijiem tika apspriesta monogrāfiju iekļaušana. LJZA uzskata, ka monogrāfijas ir būtisks zinātniskās literatūras veids, taču tas nenodrošina tādu pat kvalitāti kā zinātniskie raksti, jo tām trūkst skaidras aktualitātes un kvalitātes prasības, kuras uzstāda Web of Science vai Scopus datubāzes, kā arī vissvarīgākais kvalitātes kritērijs - 'peer review' jeb anonīmas starptautisku nozares ekspertu recenzijas. Sprotot, cik liela pieredze un spējas nepieciešamas kvalitatīvu monogrāfiju izveidē, mēs nešaubāmies, ka zinātnieki varēs izveidot gan atbilstošas zinātniskās publikācijas, gan monogrāfijas! Turklāt, jāskatās patiesībai acīs, Latvija ir maza valsts un mums nav daudz zinātnieku. Ja šīs, jau tā zemās prasības, ir neiespējami izpildīt, tad varbūt mums ir nozares, kurās nav ekspertu. Tāpēc uzskatām, ka monogrāfijas nevar tikt izmantotas eksperta kvalifikācijas apliecināšanai. Tāpat izskanējis viedoklis par sliekšņa h-indeksa vērtību, pēc kura kritērijs par rakstu skaitu vairs nav būtisks. Tam mēs nepiekrītam, jo tikai nesen publicēti raksti nodrošina eksperta kompetences aktualitāti. Tie parāda, ka zinātnieks joprojām strādā šajā sfērā un joprojām ir eksperts.

LJZA, tāpat kā visi šīs vēstules lasītāji, vēlas uzlabot zinātnes vidi Latvijā un redzēt, ka sagatavojam aizvien augstāka līmeņa jaunus zinātniekus. Uzskatām, ka eksperta statusa piešķiršana speciālistiem, kuri spēj izpildīt iepriekšminētās prasības un pakāpeniska šo prasību paaugstināšana cels zinātnes līmeni Latvijā, un pilnveidos pašus zinātniekus. Mēs piedāvājam šeit minētajām prasībām noteikt trīs gadu pārejas periodu līdz 2020. gada beigām. Un, sākot ar 2021. gada 1. janvāri noteikt augstākas prasības - h-indeksu ne mazāku par 5 un trīs publikācijas pēdējo 3 gadu laikā žurnālos, kuru kvalitātes kritēriji (IF¹⁰ un SNIP¹¹) ir virs nozares vidējā.

Latvijas Jauno zinātnieku apvienība

Rīgā, 2017. gada 13. septembrī

⁸ <https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/erihplus/>

⁹ <http://scholar.google.com/>

¹⁰ <http://wokinfo.com/essays/impact-factor/>

¹¹ <https://blog.scopus.com/posts/journal-metrics-in-scopus-source-normalized-impact-per-paper-snip>